

- розвиток системи молодіжних житлових комплексів, створення соціотехнополісів, діяльність яких спрямована на максимальну реалізацію творчого, інтелектуального та професійного потенціалу молоді.

Враховуючи все вищесказане можна виявити ряд протиріч. По-перше, в Україні є досить досконала законодавча база, яка захищає населення, але це відбувається лише на «паперах», лише на рівні прийняття законів. По-друге, житловий фонд в країні неспинно зростає, будуються квартири європейського рівня. Але, по-третє, разом з тим кредитно-грошова політика, політика держави у плані «зведення» цих двох сторін залишає відкритим квартирне питання.

Європейський досвід демонструє, що об'єднання зусиль держави і приватного капіталу дозволяє будувати соціальне житло в набагато більших обсягах. Важливо, що уряди країн ЄС все частіше приймають рішення про запровадження можливостей подальшого викупу соціального житла, адже вважається, що приватна власність дисциплінує і стимулює громадян до активної соціальної поведінки і трудової діяльності. Таким чином, соціальне житло перетворюється на доступне, поступово вирішується житлова проблема, коригується соціальна поведінка малозабезпечених громадян. Можна використати французький досвід, коли держава, не маючи можливості будувати самостійно, субсидує приватні підприємства, котрі бажають будувати житло. Будівництво в Україні соціального, а головне доступного житла призведе до поліпшення житлових умов, стимулювання молодих спеціалістів для кар'єрного зростання, а також поліпшення взагалі соціального клімату суспільства.

Ідея будівництва дешевого житла є позитивною, але втілити її дуже складно, стверджують фахівці ринку нерухомості. Крім великих грошей, яких у держави немає, потрібне також бажання місцевих чиновників. А вони не хочуть змін і не згодні відмовитися від коштів, які їм приносить роздача землі під будівництво комерційного житла. Тому актуальність досліджень з теми соціального інвестування та місцевого самоврядування лише зростає, і потребує не тільки теоретичних, а й прикладних підходів.

Список літератури: 1. <http://slovnnyk.com.ua> – Словник економічних термінів. 2. Конституція України от 28.06.1996 №254к/96-ВР. 3. Жилищный кодекс Украинской РСР от 30.06.1986 №5464-Х. 4. Закон Украины «Про жилищный фонд социального назначения» от 12.01.2006 №3334-IV. 5. Закон Украины «о едином государственном автоматизированном реестре лиц, которые имеют льготы» от 29.01.2003 №117. 6. http://uprstat.kharkov.ukrtel.net/ua/stat/stat_inf/zhutl_fond/tab1.html. 7. <http://www.ukrstat.gov.ua/>. 8. <http://meget.kiev.ua/>. 9. <http://www.komsomolsk.org.ua/>.

*Яцина В. В.
м. Харків, Україна*

СКЛАДОВІ ТРАНСАКЦІЙНИХ ВИТРАТ НА ПІДПРИЄМСТВАХ УКРАЇНИ ТА РОСІЇ

Внаслідок недосконалості ринкових механізмів та недостатнього державного регулювання економічним процесам, що відбуваються на підприємствах України та Росії характерний досить високий рівень трансакційних витрат, який нерідко сягає половини вартості кінцевої продукції.

Трансакційні витрати відіграють фундаментальну роль у формуванні інститутів і можуть як економічна категорія широко застосовуватися в дослідженні діяльності

економічних, правових і соціальних інститутів. Аналіз динаміки трансакційних витрат має вирішальне значення для розміщення ресурсів і структури економічної організації підприємства.

Однак, природа трансакційних витрат, що притаманна країнам, які стали на шлях ринкових перетворень, інша, ніж у країнах з розвинутою ринковою економікою. Це обумовлено тим, що права власності в постсоціалістичних країнах слабо окреслені і це створює сприятливі умови для обману, прихованню інформації про реальну цінність та споживчі властивості товарів. Також досі не відпрацьований механізм взаємодії між державними органами і підприємницькими суб'єктами. Інституціональна реформа 90-х років сприяла тому, що витрати неефективного розподілу ресурсів у плановій економіці, набули форми трансакційних витрат. А в розвинутих країнах питома вага трансакційних витрат зумовлена великою кількістю потенційних суб'єктів господарювання, і відповідно, кількістю трансакцій, які ними здійснюються [1, С. 39].

Упродовж перехідного періоду трансакційні витрати суттєво зростали. Це було пов'язано, перш за все з необхідністю адаптації підприємств до ринкового середовища, додаткових витрат на організацію маркетингу, пошук ринків збуту продукції, організацію договірних відносин із партнерами тощо. Конкурентна боротьба вимагала від підприємства суттєвих додаткових зусиль на організацію і проведення науково-дослідних і патентно-ліцензійних робіт, створенню потужної інформаційної бази, що розширює номенклатуру трансакційних витрат та їхній обсяг. Сприяло збільшенню витрат і зниження обсягів продукції і, отже, змінних витрат, що збільшило частку постійних витрат у загальних витратах підприємства.

Питому вагу на підприємствах займають витрати, пов'язані з пошуком вигідних ділових партнерів, інвесторів, клієнтів, витрати на ведення конкурентної боротьби, витрати, пов'язані з помилками в організації та управлінні підприємства, порушення договірних зобов'язань, витрати на оплату послуг посередників, а також втрати, пов'язані з браком у зв'язку з недосконалістю механізмів виробництва [2, С. 8].

Перехід до ринкової економіки зумовив появу додаткових витрат виробника (постачальника) на доведення продукції та сировини до вимог, обумовлених споживачем. Сюди також можна віднести процедури, пов'язані з контролем за якістю і кількістю продукції, процесом вимірювання, припущеними помилками, оплати послуг державних і судових органів.

З'явилися витрати, пов'язані з процесом приватизації, як прямі (витрати на підготовку і реєстрацію документів, емісію і розміщення цінних паперів; перенавчання персоналу і т.д.), так і непрямі (витрати на утримання апарату управління приватизацією) [3, С. 7].

Надзвичайно високим в Україні та Росії є рівень так званих бюрократичних витрат, тобто витрат які змушені нести підприємства для подолання штучно створених бар'єрів. Це витрати на охорону, підкуп посадових осіб, офіційні тарифи та хабарі для проходження бюрократичних процедур, альтернативна вартість часу, необхідного для виконання регулярних процедур та ін. Не всі з названих витрат можна відобразити в бухгалтерському обліку, їх розмір можна оцінити приблизно, але він не вплине на фінансову звітність. З іншої сторони, такі витрати суттєво впливають на процес прийняття управлінських рішень, а тому їх оцінка має значення [4, С. 159].

До суттєвого зростання трансакційних витрат може привести відірваність підприємства від глобальних ринків і відсутність довгострокової стратегії розвитку, тому необхідно враховувати не тільки витрати безпосередньо підприємства, а і частину загальнодержавних трансакційних витрат, що забезпечують стійкість підприємств у їхній конкурентній боротьбі за ринки збуту продукції.

Як бачимо, склад трансакційних витрат має дещо розмитий характер, що потребує додаткових досліджень щодо конкретизації номенклатури статей витрат, зокрема, на рівні підприємств.

Кількісно оцінити рівень трансакційних витрат досить складно, по-перше, через те, що й досі серед спеціалістів не існує єдиної думки, що відносити до категорії «трансакційні витрати», і по-друге, велика частка даних витрат здійснюється у сфері неофіційних взаємовідносин, оскільки високий рівень трансакційних витрат змушує підприємців шукати шляхи їх зниження. Як правило, це відхід у тіньовий сектор економіки, діяльність у якому, на жаль, не відображається в офіційних документах підприємства та у державній статистиці, що ускладнює прийняття ефективних управлінських рішень, знижує конкурентоздатність та офіційну привабливість як підприємств, так і регіону та держави в цілому.

Дані про розмір трансакційних витрат можна отримати шляхом анкетування, експертних оцінок з використанням існуючих методик, обліку офіційних витрат на проходження певних процедур, з інформації, що наведена у прайс-листах підприємств трансакційного сектору, що надають трансакційні послуги тощо.

Важливу інформацію про розмір трансакційних витрат у країні несуть крос-державні соціологічні дослідження рівня витрат. Так, у щорічних звітах «Ведення бізнесу» (Doing Business) Всесвітнього банку аналізуються нормативно-правові регулювання, що стосуються підприємств певної економіки протягом їхнього життєвого циклу, в тому числі запуску підприємства, здійснення операцій, міжнародної торгівлі, сплати податків та питань банкрутства. Сукупний рейтинг легкості ведення бізнесу базується на 10 показниках та охоплює 183 країни. Минулорічні рейтинги перераховані таким чином, щоб врахувати додатковий показник (ки), корективи даних та методологічні зміни в існуючих показниках. Такий підхід дозволяє здійснювати порівняльний аналіз з рейтингом цього року. Наведені у звіті висновки стимулювали політичні дебати у сфері розвитку підприємництва в більш ніж 80 країнах світу і зумовили зростання обсягу досліджень про те, регулювання на рівні фірм пов'язане з показниками розвитку економіки різних країн.

Україна посіла 152 місце зі 183 економік, які оцінювались в звіті «Ведення бізнесу 2012». Це нижче, ніж в минулому році, коли країна була на 149 сходинці рейтингу.

Зокрема, Україна внесла зміни до законодавства про врегулювання комерційних суперечок та збільшення ефективності виконання умов контрактів. Країна також спростила систему оподаткування та зробила її для компаній менш затратною завдяки перегляду та уніфікації податкового законодавства, зниження ставок податку на прибуток, а також уніфікації відрахувань на соціальне забезпечення. Зміни до законодавства про банкрутство та виконання судових рішень надали більше гарантій для забезпечених кредиторів. Україна також скасувала вимогу для отримання дозволу на придбання нової корпоративної печатки, що спрощує процедуру відкриття підприємства. Водночас, процедуру міжнародної торгівлі було ускладнено через запровадження додаткових перевірок для митного оформлення.

За показником легкості сплати податків Україна посідає 181 місце зі 183 досліджуваних країн, кількість платежів на рік складає 135, а загальна ставка податку складає 57,1% від прибутку. Росія у рейтингу Всесвітнього банку «Ведення бізнесу 2012» посіла 120 місце, а за показником легкості сплати податків – 105 місце зі 183 досліджуваних країн [5]. Тобто, податки – це ще одна суттєва складова трансакційних витрат, яку не можна не враховувати.

З досвіду Росії можна виокремити декілька підходів щодо оцінки динаміки трансакційних витрат. Сукупний обсяг цих витрат може розглядатися як критерій ефек-

тивності типів господарювання. На макрорівні в узагальненому вигляді рівень трансакційних витрат визначають за методикою, що передбачає облік витрат трьох інформаційних галузей – торгівлі, комунікації, фінансів, і порівнюють його з рівнем аналогічних витрат інших країн (на 1000 осіб).

Для оцінки трансакційних витрат підприємств Інститут народногосподарського прогнозування РАН застосував методологічний підхід, ґрунтований на показниках міжгалузевого балансу. Зазначений підхід дав можливість виявити фактори зростання трансакційного навантаження.

Із українського досвіду слід відзначити методологічний підхід щодо оцінки трансакційного сектору економіки з використанням даних міжгалузевого балансу, запропонований С. Архієреєвим, який до «трансакційних» відносить обмежене коло галузей: торгівлю, заготівлю, матеріально-технічне постачання, операції з нерухомістю, загальну комерційну діяльність, фінанси [6, С. 263–285].

Проведені в Інституті економіки та прогнозування НАН України дослідження свідчать, що досить конкретні результати щодо динаміки трансакційних витрат по народногосподарському комплексу України можуть бути отримані на базі інформаційних даних, наведених у міжгалузевих балансах Держкомстату України.

Отже, проведений аналіз свідчить, що більшість трансакційних витрат залежать від багатьох чинників, починаючи від розмірів підприємства, закінчуючи системою формування інститутів даного суспільства та особливо його податкової системи. Тому, інформація про рівень трансакційних витрат підприємств на рівні держави дозволить розробити та запровадити заходи оптимізаційної та регуляторної політики держави щодо зниження таких витрат, зумовлених обтяжливими адміністративними бар'єрами та надмірним податковим навантаженням. Їх оцінка та облік, відображення у звітності дозволить ефективно управляти ними, приймати оптимальні управлінські рішення; здійснювати заходи щодо зниження трансакційних витрат, що дозволить підвищити конкурентоспроможність та інвестиційну привабливість підприємств. Це, в свою чергу, сприятиме зниженню рівня нелегальної економіки, виведенню бізнесу з тіні, зменшенню корупції в країні, поповненню державного бюджету, підвищенню інвестиційної привабливості країн.

Список літератури: 1. Лесных В. Минимизация трансакционных издержек / В. Лесных, Е. Попов // Общество и экономика. – 2005. – № 5. – С. 36–54. 2. Ефремов В. С., Зудов Д. В. Проблемы экономики и организации бизнеса // Менеджмент в России и за рубежом. – 2000. – № 4. – С. 3–24. 3. Семенова Т. В. Трансакційні витрати іноземного інвестування в Україні та шляхи їх скорочення: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук: спец. 08.01.01 «Економічна теорія» / Т. В. Семенова. – Донецьк, 2001. – 17 с. 4. Шепеленко О. В. Трансакционные издержки в переходной экономике: проблемы теории и практики: Монография / О. В. Шепеленко. – Донецк: МОН Украины. Донецкий нац. ун-т экономики и торговли им. М. Туган-Барановского, 2007. – 360 с. 5. Doing Business in a More Transparent World [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.doingbusiness.org>. 6. Архиев С.И. Издержки эксплуатации экономической системы и институциональный трансакционный сектор экономики. – С. 263–285.